

مُشَارِقَاتُ الْقُرْآنِ

محل ادارہ :
درسعادتہ باب عالی جادہ سندھ
ادارہ مخصوصہ

انچھار :
مسکونہ موافق آثار جدیدہ مع المکتوبہ
قبول اولنور
درج ابتدائی آثار اعادہ اولنور

دین ، فلسفہ ، ادبیات ، حقوق و علوم دین باحث ہفتہ لق رسالہ در

مؤسسی : ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب

سنہ لکھ	۶۰	درسدتہ
القی آیاتی	۴۰	ولایتہ
	۴۰	مملک اجنبیہ
	۴۰	

تاریخ تاسیسی :
۱۱ نومبر ۳۲۴

درسعادتہ منتخبہ سی ۵۰ پارہ در

قیرلادن مقوا بورو ایله کوندر پیرسہ سنوی
۲۰ غروش فضلہ آلیر

درسعادتہ پوستہ ایله کوندر پیرسہ ولایات بدلی اخذ اولنور.

بونلر عناد واستکبار سائقه سیله میدان آلمش بر یغین سفسطه دن باشقه
بر شی دکلدلر .

محمد فرید وجدی
مترجمی : محمد عاکف

میزان شعرانی

- مابعد -

بو خصوصده دوچار غلط اولمقدن جداً توقی ایتملیسکز ! حین
« وضو » ده صو، استعمالی کندیلرنجه داعی محذور اولیان جسم
صحیح اصحابنه، صو دخی موجود بولنور ایکن « تیمم » ه حساً و شرعاً
هیچ بر زمان رخصت ویرلمز .

کذلک هیچ بر زمان فریضة صلاتی قائماً ادایه قدرتیاب اولان
ذاته جالساً ادایه ؛ و جالساً ایفایه استطاعتی اولان ذات ایچون ده
یانی اوزره یاتهرق ایفایه مساعده ایدلمز. الحاصل : رخصت ، کرك
عبادات و کرك معاملاتده، علل مقتضیه سنده کی درجاته کوره، علی الترتیب
اعطا اولنور . بناء علیه ، کافه فرائض و واجبات شرعیده، اتمام ارکان
واکمال شرائطه قادر اولانلره او ارکان و شرائطدن هیچ برینی ترکه
بر وجهله مساغ کوسترلمز .

سنت سنیه رسول اللهده دخی قول بو منوال اوزره در . یعنی
مسنونات نبویه دخی، افضل ایله مفضول اوله رق، ایکی مرتبه به رجوع
ایدلرلر . تابع استطاعتی شرط اوله رق ، سنت سنیه به حین اتباعده
افضل، هر وقت مفضول اوزرینه تقدیم اولنور . افضل ایله عمله اقتداری
اولان ذاتک مفضولی اختیار ایتمسی مقتضای ادب دکلدلر .
ولو فی الاصل افضل ایله مفضولک ترکلری جائز اولسون ،
نفسنده دوچار لوم اولماق ایستین بر صاحب تمکین ، اولجده
سویله دیکمز اوزره افضلی ایفادن عاجز قالمدجه ، مفضوله بیله رجوع
ایتملیدلر .

شیمدی بر کره بومیزانی الیکزه آلیکز ! اندن صکرده ده :
کتاب الله وسنت رسول اللهده وارد اولان اوامر و نواهی ایله ، ائمه
مجتهدین و تابعلرینک یینه کتاب الله ایله سنت رسول الله مبتنی و آنلردن
متفرع بولنان قوللرینی آنکله توزین ایدیکز ! کورورسکزه :
او اوامر و نواهی ایله او اقوالک مجموعی یا تخفیفه و یا تشدیده راجع
اوله رق بوایکی مرتبه شریعتدن خارج دکلدلر !

براز اول بیان ایتدیکمز اوزره : افرادینک ضعف ایله قوت
مایینده متفاوت بولنلرینه نظراً « هیئت مجموعه امت » ایچون او
مرتبه لک هر ایکسی ده متساویاً لازمدر .

هر کیم تیسیر صمدانییه مظهریتیه بو حقیقته بزم کبی ذوقاً
وکشفاً واصل اولورسه ، جلیاً و واضحاً مشاهده ایدرکه : شو
سویلدکلریمز . عین صوابدر . جازماً و متیقناً حکم ایدرکه ائمه
مجتهدین ایله آنلره اتباع ایدنلردن صادر اولان باجمله اقوال ،
شریعت مظهره نک قواعد اصلیه سنده داخلدر .

ومعطی نروده ؛ او حیوانک او عضوک نشوونماسنه احتیاجنی حس ایدن
اونک او حاجت ضروریه سنی اسعاف ایدن کیم اوله بیلیر ؛ او حالده
بوتون موجودات اوزرنده حاکم اولان، کمال قدرت وراقبیه مخلوقاتنک
ضرورتلرینی ازاله ایدن بر مهیمن حقیقینک وجودی واجب اولور .
یوقسه یالکز باشنه ضرورت کافی دکلدلر .

استاد شهیر نوتون دیورکه : « عالم کون اوزرنده یکانه مؤثر
ضرورت اولدیغنی تصور ایتمک عقل ایچون محالاتدندر . زیرا کائناتده
مرعی اولان بو تخالفک حس و بصیرتدن محروم بولنان ضرورتدن
تحصیلی ممکن اوله من چونکه ضرورت هریرده وهر زمان بردر . خلاصه
کلام ازمه وامکنه نک تغیریله برابر اجزا وارکاننده بو قدر نظام بوقدر
آهنک متجلی اولان بو کائنات آنجق بر ذات ازلیدن صدور ایتمشدر ،
باشقه درلو تصویره امکان یوقدر . »

شیمدی سزه فرانسز فیلسوفلرندن برینه نسبت اولنان دیگر بر
نظریه ده ابراد ایدجکوز . دیورکه : « بو عالمک خالق یوقدر .
(معاذالله) آنجق عالم ازلدن بری کنیدی ایچون مرسوم اولان بر
قاعده ثابتة مقتضاسنجه خلق اولنمشدر . » فیلسوف نظریه سنی سرد
ایتدکن صکره او قاعده بی توصیفه باشلایه رق اوکا بوتون اوصاف
جلال و کمالی اسناد ایدیور ؛ الحاصل خالق حقنده سویله بیله جکی
نه قدر سوزوارسه اوکا قارشی سویلیور . بزه کلنجه ، بز موجوداتک علم
ازلی خدایه موافق بر قاعده ثابتة ازلیه اقتضاسنجه یارادلمش اولدیغنی هیچ بر
زمان منکر دکلدلر . شو قدرکه او یله افکاریمزی ظلام اوهامه قایدیره رق ،
حکمت و محکمیتک درجه قصواسنه وارمش اولان ، او قاعده نک بر
خالق اولمقسزین کندی کندینه موضوع اولدیغنه ، یاخود او قاعده بی
بالعمل تطبیق ایده جک بر مطبق بولنمده دن اونک بالذات کائناتی وجوده
کتیره جکنه قائل اوله مایز . زیرا بویله بر ادعایه قالمیشه جق اولورسه ق
وجدانمز بزه قارشی بیکلرجه حجت کتیریر . از جمله دیرکه :

او حالده جیزه ده کی اهرامی کندی احکامی اقتضاسنجه بنا ایدن
قاعده بر مهندس ماهر طرفندن وضع اولنماش ، همده اهرامی عمله نک
قواسنه احتیاج کورمکسزین یالکز او قاعده میدانه کتیرمشدر .

شیمدی وجدانمز بزه بویله بر حجت ابراد ایدنجه شبهه سز بهت
وحیرت ایچنده قاله رق اونی هیچ بر وجهله اقتناعه ظفریاب اوله مایز .
او حالده یابه جغمز ایش یا او قاعده مهندسک فکرینه ، عمله نک انضمام
قواسنه مفتقر دکلدلر فکرنده اصرار ایتمکدرکه [العیاذ بالله] بویله
بر سوز عاقلردن شویله طورسون ، مجانیندن بیله صدور ایتمز ؛
یاخود بو خصوصده ده مرشد علم و عقله تبعیتله او قاعده قدیمه و ازلیه نک
مرید مختار اولان بر منفذ احتیاجنی اعتراف ایلمکدرکه بو ایکنجی
صورتده یوقاریکی نظریه مجنونانه یه ولو بر آن ایچون اولسون تمایل
ایتمک کبی بر عذاب الیمدن کندییمزی قورنارمش اوله لم .

ایشته بونلر ملحدلرک اک مهم نظریه لریدرکه صحتلرینه برهان
اقامه سی هیچ بر زمان قابل اولیان بر طاقم اوهامدن عبارتدر . اوت ،

قوت ایمان و کمال ایقاندری ثناء و وقوع بولان خطباتی زرده ؟
اجلاف عرب قارشی واقع اولان شو یولده کی خطابری زرده ؟
بوخطابری ، متناقضیندر ؟ یوقسه محلیرینه مصروف اولوق اعتباریله
هربری حدذاتنده محض حکمت وعین صوابیدر ؟

نشاط و کرده ، عسرت و یسرتده « سمعاً و طاعة » دیمک
واویله جه عامل اولوق اوزره بیعت رسول اللهی اعتناق ایدن اصحاب
کرام مقاملریله ، شرع الهینک آنلره قارشی ارانه ایلیکی آثار
تشریف واحترام زرده ؟ یالکز صلاص صبح ایله صلاص عصری
ادا ایتک ، زکاتدن ، صیام و جهاددن معاف طوتلق شرطریله ،
طالب بیعت نبی الله اولان اسافل مشرکین مقاملریله لسان شریعتدن
آنلره قارشی صدور ایدن شدائد احکام زرده ؟ محقق بیلملیسکز
که بالجمله ائمه دین ایله آنلره تابع اولانلر ، قواعد شریعتده ، رأساً
اثر شریف رسول اللهه متابعت ایلیلر . امر اولسون ، نهی اولسون ؛
اونجی محترم ، هرهانکی بر مسئلهده تشدید بیورمشلر ایسه آنلرده
تشدید ایتدیلر . کذلک ، هرهانکی بر مسئلهده تخفیف بیورمشلر ایسه
آنلرده التزام تخفیف ایلیلر .

سزه شو اساسلره استناداً تقریر ایلیکمز علم میزانک صحت
ومتانت مواعیدینه تمایله اعتماد ایتلیسکز ؛ موضوعنک غرابتی سزه
ضرر ویرمز ؛ زیرا بوعلم ، علوم اهل الهدندر ؛ سرخلقت و فطرته
موافقدر ؛ ائمه دین حقلرنده کوزه دلمسی لازم کلن شعاع ادبه دخی
هروجهه مطابقدر .

اذهانکزی ، وجه شرعی بولمیهرق بر مذهبی دیگر بر مذهبه
ترجیح ایتک ، مؤدی مضرات بی نهایت اوله جق بر اعتقاد سخیفدن
محافظه حقیقه خدمت ایدر !

دوشونمیلدر ! ائمه اربمه نك ، حتی سائر بالجمله ائمه مسلمینک
هدای خاص ربانی به مظهر اولدقلرینه عن علم قولاً و قلباً قائل و قانع
اولهرق شاهراه وفاق و اتحادده اثبات ذهن و فکر ایتک زرده ؟
سوق جهل ایله ، اوچ ربعنک و یا دها زیاده سنک باطل اوزره
اجتهادلرینی اعتقاد و ادعا ایله بین الامة ابواب تفرقه بی کشاد ایلمک
زرده ؟

***

میزانک درجه نفاست واهمیتنه ، ذائق حقیقی اولان ذاتک آیات ،
اخبار ، آثار ایله اقوال شرعیده کی کمال علمنه حقیقه مطلع اولوق
ایسترایسه کز ، مذاهب اربعه به منسوب درت عالی بر آره به کتیریکز ؛
آنلره کندی مذهبلی اوله سیله علمای مذهبلی اقوالی
و کتابلرنده مسطور اولان تعلیقاتی یکان یکان قرائت ایلیکز ؛ اندن
صکره باقکز که ماینلرنده ظهور ایده جک مجادلات ، هانکی درجه
شدته واصل اولور .

یکدیگرینک ادله و اقوالنده اثبات ضعف ایچون هر شیئی سویلرلر .
حجر الوجوه اولهرق بر برلرینه قارشی شدیداً رفع صوت ایدرلر .

بناء علیه ائمه دینک ، کافه ربلرندن هدایت اوزره بولندقلرینه
اعتقاد خصوصنده قلبی لسانه ، لسانی قلنده تمایله مطابقت ایدر .
هر بر مجتهدک اجتهادنده مصیب اولدیغنی جزماً و یقیناً درک ایله عینی
مقصود اولیان « المصیب واحد » قول جمهوریسندن کلیاً رجوع ایلر .
اوحالده اولجه احکام شریعتله اقوال علماده مشاهده ایلیکی اختلافات
و مناقضات ، آنک نظرنده بالکلیه مرتفع اولور .

کلام الله ایله احادیث رسول اللهه تناقض بولنوق امر محالدر ، دیمش
ایدک . قدر و مقاملرینک درجه علویتنی بیلنلره و اجتهاد ایلدکلری
مسائلک مأخذلریله مواضع استنباطیه لرینه مطلع اولانلره کوره
اقوال علما دخی اولیلدر .

مکرراً سویله دک ، ینه تکرار ایده رزکه : ائمه مجتهدینک استنباط
ایلدکلری احکام میاننده هیچ بر قول بولنمازکه یا کتابه ، یا سنته و یا
خود هر ایکسینه بردن موافق اولسون . هرکیم احادیث شریعتده
واقوال علماده ، رد و ازاله می غیر ممکن ، بر تناقض مشاهده ایدرسه ،
اوکسه لاشک ضعیف النظر در . اکر اوکسه ائمه مجتهدینک
حین اجتهادلرنده استناد ایلدکلری ادلیه و او ادله نك نفس شریعتده کی
موارد و مأخذینه واقف اولسه ، اولجه سویله دیکمز اوزره متناقض
کوردیکی اقوالک هر برینی شریعتک ایکی مرتبه سندن برینه حمل ایله
آره لرنده غیر قابل تألیف بر اختلاف وجودینی ادعا ایتامسی لازم کلیرایدی .
معلوم کز درکه رسول الله اعظم ، صلی الله علیه وسلم ، ناسه مقدار
عقلرینه و ایمان ایله اسلام واحسانده کی مقاملرینه کوره خطاب
بیوررلرایدی .

« قالت الاعراب آما . قل لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا »
آیه جلیله سنی دریش ایدرک تأمل ایلرایسه کز ، بو حقیقت نظریک زده
تمایله اتضاح ایدر !

« آیت جلیله نك سبب نزولی »

اعراب نبی اسدندن بر قسم عرب ، قحطدن فرار ایله مدینه
منوره به کله رک ، عرض اسلام ایتدیلر . که مقصدلری دین الهینک
رحمتدن استفاده ایتک ، بطشندن امین اولوق ایدی . بو غرضلری
مستور قالیر ظنیله « بز ، سائر اعراب کبی یالکز جه دکل ، اهل
وعیالمزله کلوب ایمان ایتدک » دیهرک رسول الله اعظمه بارمنت
تحمیلنه قالقشیدیلر . ایشته آنک اوزرینه بو آیت جلیله نازل اولهرق
کندیلرینه مقدارلرینی بیلیدردی .

مال جلیلی : اعراب دیورلرکه : بز ایمان ایتدک . یا محمد ! سن
کندیلرینه سویله که : سز ایمان ایتدیکز ؛ زیرا ، ایمان لساناً اقراردن
عبارت دکلدر . آنک تمامی ، قلباً تصدیقک انضمامیله حاصلدر ، که
اوسزده یوقدر ! سز حقیقی سویله مش اولوق اوزره دیککز که :
« بز دائرة اسلام و انقیاده الجای ضرورت ، و امید امانله یالکز قلباً
داخل اولوق ، ایشته اوقدر » .

شمدی تفکر ایدیکز ؛ رسول الله ذیشانک اکبر اصحابنه قارشی

حکم بالحقیقه ایصال ایده جک دلائل شرعیه ، براهین عقلیه... بونلری تماماً غائب ایدرسک. کندی منفعتی دوشونور ، عالمک راحتنی التزام ایتمزه ک یوللری غائب ایدرسک ، الله یولندن اوزاق اولورسک ، یا داود .

حضرت داود پیغمبر ایکن ، باق جناب الله کندیسنه نه بیوردی . چونکه خلافت حقوقی پک بیو کدر . وظیفه غایت آغردر . قوللر اراسنده حق ایله حکم ایتمک ، قیل قدر عدالتدن ایرلامق ، بتون قوللرک حافظی ، حامیسی اولمق ، احکام شرعیه پی کوزتمک پک مهمدر . هرکسک حقوقنی محافظه لازم . اگر بویله یاغمازسه الله یولندن اوزاق اولور .

— اوزاق اولورسه نه اولور عجباً ؟

﴿ان الذين يضلون عن سبيل الله لهم عذاب شديد﴾ علی التحقیق اول کیمسه لکه الله یولندن صاپارلر ، سبیل حقدن عدول وانحراف ایدرلر... کیم اولورسه اولسون ، سن اول ، بشقه سی اولسون . اطلاق اوزره بیوریور ، بوراده کندیسه خطاب ایتمیور . ینه حضرت داودک خاطرینه رعایت ایدیور ، اسلوب غیبت اوزره « هرکیم لکه » دیور . چونکه نصیحت ایدرکن کندیسه خطاب ایلدی . شیمدی بوراسی وعید الهی در . کندی حقنه تخصیص ایتمیور . عمومیت اوزره ، اطلاق اوزره بیورور . هرکیم ایسترسه اولسون ، خلیفه اولسون ، سلطان اولسون ، وزرا اولسون ، وکلا اولسون ، یاخود بونلرک اعوان وانصاری اولسون... الله یولندن صاپارسه ، باطله میل ایدرسه ﴿لهم عذاب شدید﴾ اونلر ایچون عذاب شدید واردر ، شدتلی شدتلی عذاب . ایچون؟ ﴿بمانسوا یوم الحساب﴾ اونلر چونکه یوم حسابی اونوتیورلر . برحساب کونی وار ، روز جزا وار ، الله حضورینه کک وار . کندی هوای نفسانیلرینه اویدقیری ایچون طریق حق غائب ایدرلر ، آرتق اخرتی می دوشونورلر؟ انسان ظلمت هوا ایچنده قالرسه ، بالطبع یوم حسابی اونوتور ، الله حضورینه وار جغنی ذهنندن چیقاریر . ایشته بومقوله کیمسه لر حقدنه جناب باری : « کسب استحقاق ایتملرینه مبنی اونلری عذاب شدید کرفتار ایدم جکم » بیوریور .

بو آیت جلیله حضرت داووده خطاباً وارد اولمشدر : خلافت مسئله سنه دائر حضرت آدم حقدنه شرفزول ایدن استعیذ بالله ﴿واذ قال ربك للملئكة اني جاعل في الارض خليفة قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء﴾ نظم جلیلی بونک نظیریدر . ایلمک اول ادم بابامز بو عنوانه نائل اولدی . صوکر ا دیکر انبیا کلدیلر کچدیلر . هر انبیاده خلافت یوقدر . خلافت عظمی سلطنته قائمدر . نافذالکلام اولمق ، قدرتی طابیتمق ، امرینی یوروتمک ... هر پیغمبرده بوخاصه یوقدی . دنیا ده بی نهایت پیغمبرلر ، پک چوق انبیا بنی اسرائیل کچدی . اکثریسنک وظیفه لری یالکز تبوت ، یالکز رسالت ایدی . عالی دعوت ایدرلر . دیکله ین دیکلر ، دیکله مین دفع اولور کیدر . بر

حتی هر برینه کوره ، کندی قولنه مخالف اعتقادده بولنان دیکری کأن او مخالفتی سببیه بالکلیه شریعت اسلامیه خارجنه چیقمشدر . او آنده هیچ بری سائر ائمه دینکده هدایت الهیذن حصه یاب اولدقیرینه ممکن دکل قائل اولماز .

علمیزانه واقف اولان ذات ایسه آنلره اصلاً بکزه مز . سرور واطمئنان ایچنده اریکه نشین حزم و وقار اوله رق ، میزانک ایکی کفه سیله بالموازنه ، اقوال مجتهدیندن هر بر قول اوزرینه اقتضاً ایدن حکمی ویرر . هیچ بر قولی ، میزان شریعتک تحفیف ویا تشدید مرتبه لری خارجنده کورمز . بلکه وسعتنه نظرله شریعت سمحایی بالجمله اقواله قابل کورور .

اقره استیاف رئیس

ماهدی وار

عمر لطفی

مَوْلَا عِظَامًا

محرری

مقرری

ح . اشرف ادیب

مناسقلی اسماعیل حق

۵۸ درس — ۱ مایس ۲۲۵

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم . بسم الله الرحمن الرحيم .
﴿يادود انا جعلناك خليفة في الارض فاحكم بين الناس بالحق ولا تتبع الهوى فيضلك عن سبيل الله ان الذين يضلون عن سبيل الله لهم عذاب شديد بما نسوا يوم الحساب﴾
صدق الله العظيم . سورة ص ، جزؤ : ۲۳

﴿یادود﴾ اول زمان کندیسنه خطاب ایلدم ، الله تعالی بیورر ، دیدمکه : یادود ﴿انا جعلناک خلیفه فی الارض﴾ علی التحقیق بن عظیم الشان ! عظمت الهیه مله سنی یر یوزینه خلیفه ایلدم . قوللریمه کوندردم . نبوت ورسالتدن بشقه سکا سلطنتده احسان ایلدم . اولیه ایسه مادامکه خلیفه سک ، ﴿فاحکم بین الناس بالحق﴾ وظیفه کی کوزت . ناسک آره سنده ، قوللر بیننده دائماً حق ایله حکم ایله . عدالت ، انصاف مقتضاسی نه ایسه آنکله عمل ایدم . بنم امریمه کوره حرکت ایلیه سک . ﴿ولا تتبع الهوی﴾ صاقین کندی هوای نفسانیکه اویمایه سک . امر هوا ایله حکم ایتمیه سک . هوای نفسانی به تابع اولور ایسه ک ، قوللریمه کندی ارزوکه کوره تحکم ایدر ایسه ک ، صوکر نه اولورسک ؟ ﴿فیضلك عن سبيل الله﴾ او اتباع هوا ، سنی نه یابار ؟ اللهم یولندن اضلال ایدر ، ضلالته دوشورر . اول وقت طوغری یولی غائب ایدر ، کراه اولورسک . ﴿سبیل الله﴾ الله یولی دیمکدرکه بوراده حکم حقه موصل اوله جق دلائل و براهین دن عبارتدر .